

МЕТОДИКА БИБЛИОТЕРАПЕУТСКОГ РАДА СА ДЕЦОМ

Аутор текста:
др Јулија Николајевна Дрешер
Казањ, Русија

Преводацац:
Оливера Недељковић, виши библиотекар
Завичајно одељења Градске библиотеке „Владислав
Петковић Дис“ Чачак
и-мајл: oizn@open.telekom.rs

Сажетак: У раду је разматран велики значај који библиотерапија може имати у раду са најмлађима. Предочене су одговарајуће методе, динамика и специфичности библиотерапеутског процеса које проистичу из одговорности према осетљивости појединаца и група на које се односе. У тексту су изнета теоријска становишта истакнутих познавалаца ове области, али је указано и на важна искуства из библиотерапеутске праксе, стечена током дугогодишњег бављења Јулије Николајевне Дрешер овом сложеном и занимљивом проблематиком. Посебно је указано на знање, изузетну обученост, емпатију и вештину којом морају владати библиотерапеути пред којима је захтеван задатак да деци и младима кроз бављење литературом пруже драгоцену помоћ у правилном и што безболнијем одрастању.

Кључне речи: библиотерапија, библиотерапеут, деца, методе, књижевност за децу и младе, упутства, практична примена

Библиотерапија је изузетно корисна раду са децом. Основни циљеви библиотерапије за најмлађе, нарочито за оне који болују од хроничних болести и физичких недостатака, веома су специфични. Њихова суштина састоји се у томе да се детету одвуче пажња од проблема који га тишти, као и да се олакша његов активни развој и успешна интеграција у одговарајућу друштвену средину.

Болесној деци нарочито су неопходни смех и радост, које доносе добре и смешне књиге. О томе је више пута говорио Корнеј Чуковски¹, сведочећи како је на децу која су се лечила у санаторијуму за плућне болести благотворно деловало читање хумористичног дела Рудолфа Ерика Распеа о доживљајима барона Минхаузена². Занимљиво је да је Чуковски своју прву стиховану бајку за најмлађе насловљену *Крокодил* и написао специјално за свог маленог болесног сина. *Имао сам само једну бригу – да одвучем пажњу оболелог детета од болних напада*, сећао се писац. Тада није ни слутио да ће ова и остале бајке, које је доцније створио, постати део златног фонда совјетске књижевности за децу.

Друговање с књигама од раног детињства помаже нормалном развоју духовног света малишана. Умешан васпитач учиниће да дете уз помоћ књига стекне неопходне хигијенске навике. За остварење ових циљева широко распрострањено и веома успешно било је коришћење стихова *Девојчица прљавица*, које су у коауторству написали А. Барто и П. Барто³, као и остварења Корнеја Чуковског *Мојдодир*, *Федорин јад* и др.

У многим случајевима, довољно је детету правовремено прочитати добро одабрану књигу или испричати бајку која има сличности са малишановим проблемом, да би се спречило стицање штетне навике, која може негативно утицати на здравље. То је јасно и на примеру показао руски истакнути писац и лекар А. П. Чехов у причи *Код куће*⁴. Јунак приповетке неочекивано открива да је његов седмогодишњи син Серјожа почео да пуши. Строге лекције не помажу. Тада он приповеда сину бајку о дивном и добром царевљу који је због пушења изгубио здравље и преминуо у младости, оставивши рођаке у дубоком очају. И бајка се

¹ Корнеј Чуковски (1889–1969), истакнути писац, преводилац, публициста и теоретичар књижевности за децу. (Сва објашњења и примедбе додао је преводилац текста.)

² Рудолф Ерих Распе (1736–1794), немачки писац и историчар, који је први објавио књигу о авантурама барона Минхаузена.

³ Супружници Агнија Љвовна Барто (1906–1981), руска песникиња за децу и сценариста и Павел Николајевич Барто (1904–1986), песник и орнитолог, заједно су написали песму са изразитом педагошком поруком, насловљену *Девојка чумаза*, уз помоћ које су деца стицала хигијенске навике.

⁴ Приповетку *Дома (Код куће)* Антон Павлович Чехов (1860–1904), један од најзначајнијих светских приповедача и драмских писаца, написао је 1887. године. На српски ју је први пут превео М.П. Петковић 1896. године, када је и објављена у *Вечерњим новостима*, а од тада су се у њеном превођењу огледали многи преводиоци.

испоставила знатно моћнија од озбиљних беседа и саветовања: Серјожа је заувек оставио пушење.

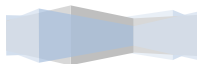
Утицај уметничких дела нарочито је снажан зато што је код детета задржава угодно осећање слободе избора насупрот пуком потчињавању вољи одраслих. Правилно васпитање често је служило као залог здравља. Зато је веома важно потпуније и шире користити благотворно васпитно деловање уметничке књижевности на дете још од раног узраста.

Библиотерапија у односима деце млађег узраста има низ специфичних особености у поређењу са другим узрасним категоријама. Сложеност библиотерапеутског процеса у том случају проистиче из ограниченог лексичког фонда, проблема који су везани за усмено изражавање, ограниченог искуства и краткотрајне пажње. Малој деци треба читати приче, користити аудио и визуелне материјале.

Пред библиотерапеутима који раде са децом налазе се захтевни задаци. Да би терапија била ефикасна, веома важно је да веза између детета и библиотерапеута буде заснована на поверењу. Читање наглас оставља библиотерапеуту могућност стварања пријатељских односа с дететом. Заједно се може нацртати цртеж, створити некаква композиција или се деца и терапеут једноставно могу заједнички играти. Тако се гради поверење, јер су деца у овом погледу веома осетљива. Једном успоставивши однос заснован на поверењу, деца откривају да им то помаже да изађу на крај са напором који их плаши.

При одабирању књига за библиотерапију са децом, треба узимати у обзир следеће: да штиво има илустрације у боји које подстичу машту и да су јунаци – животиње које немају особине одређеног пола, узраста, етничких посебности.

Илустроване књиге деци пружају могућност да схвате сопствене жеље, осећања, активност – то је део развојног процеса. Илустрације могу изазвати и негативне и позитивне реакције. Што је више илустрација, тиме је и књига привлачнија (наравно, до одређеног узраста). Што су илустрације уочљивије, тиме је и занимање активније. Илустрација с средишњим објектом, који привлачи поглед, изазива већу пажњу него композиција без таквог мотива, сачињена од

мноштва детаља. Суштина илустрације састоји се у томе што оне буде интересовање читалаца.

У току рада са децом млађег и средњег узраста, библиотерапеут саставља индивидуални план читања којим је обухваћено од 6 до 8 књижевних дела. У њега је могуће уврстити књиге *Чиполино* Ђанија Родарија⁵, *Карлсон с крова* Астрид Линдгрен⁶, *Мали принц* Антоана де Сент Егзиперија⁷, стихове песника Маршака⁸ и друга дела.

Цилеспај и Конор (1975)⁹ издвојили су шест најважнијих карактеристика књига, одабраних за библиотерапију примерену најмлађима:

- 1) Илустрације, слике или фотографије у боји, које потенцирају садржај;
- 2) Занимљив садржај, који подразумева логичан развој догађаја, реалистични ликови;
- 3) Корисна информација, прихватљива дечјем схватању;
- 4) Много хумора, који треба да буде разумљив деци;
- 5) Фактор неочекиваности због постојаног одржавања пажње;
- 6) Привлачни, репетитивни рефрени, који олакшавају привикавање на текст и увесељавају децу.

Изабравши књигу, библиотерапеут треба да одлучи како да је најбоље искористи у процесу пружања помоћи. Да би се дете поистоветило са ситуацијом и ликовима приче, библиотерапеут треба да подстакне његово активно учествовање, уз заступљеност кретања, говорних навика итд.

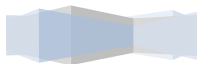
⁵ Ђани Родари (1920 – 1980), познати италијански писац за децу. Његове књиге *Телефонске бајке*, *Торта на небу*, *Путовање плаве стреле*, *Био у телевизору* и друга бројна дела превођени су широм света, а њихови преводи се могу читати и на српском језику.

⁶ Један од романа чувене Астрид Линдгрен (1907–2002), шведске књижевнице за децу, ауторке у читавом свету прослављених романа о Пипи Дугој Чарапи.

⁷ Најпознатије дело Антоана де Сент Егзиперија (1900–1904), француског писца и pilota, настало 1943. године. Роман *Мали принц* преведен је на преко 180 језика и постао омиљена књига многе деце и људи широм света.

⁸ Самуил Јаковљевич Маршак (1887–1964), совјетски писац, драматург, сценариста, критичар и аутор бројних, веома популарних песама за децу.

⁹ Gillespie, Margaret C.; Connor, John W. : *Creative Growth Through Literature for Children and Adolescents*, 1975.

Чак и деца која су напреднија од својих вршњака, воле да им се чита наглас. Веома је важно да библиотерапеут сам прочита и упозна књигу пре него што је користи у процесу лечења. Он треба да посвети пажњу стилу приповедања, карактерним цртама ликова, необичним речима или фразама. Неопходно је схватити да тон и брзина читања имају велики значај за успешно библиотерапеутско деловања на децу.

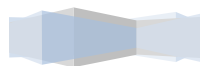
Најмлађи читаоци након читања књиге најбоље реагују када их замоле да нацртају место радње или јунаке, прикажу ситуације, ураде колаже и лутке.

После библиотерапеутске сеансе, старијој деци може се предложити да изабере неки од следећих задатака:

- 1) Да разраде садржај књиге, при чему ће се њихово гледиште разликовати од становишта аутора књижевног дела;
- 2) Да напишу другачији крај или да прекину читање пред последњим поглављем, па да осмисле одговарајући завршетак;
- 3) Да нацртају призоре из дела у последичном низу и осмисле телевизијску верзију важнијих догађаја у књизи;
- 4) Да драматизују догађај који је описан у књизи тако да пацијент буде у главној улози;
- 5) Да узму учешће у дискусији која се односи на решења проблема с којим се суочио неки од ликова књиге;
- 6) Да размотре добре и лоше стране ликова са којима дете поистовећује властиту личност.

При коришћењу библиотерапије у раду с тинејџерима, библиотерапеут развија њихову способност да продру у суштину проблема и траже пут до његовог разрешења. Под руководством библиотерапеута, дете почиње да се идентификује с књижевним ликом који има истоветан проблем и на крају почиње да схвата како тај јунак решава проблематичну ситуацију. Деца старијег узраста приликом *уживљавања* у оно што се дешава јунаку првенство дају раду у писаном облику: састављању писама или различитих завршетака књиге.

Књиге се могу користити у току библиотерапеутских сеанси с децом која имају различите страхове, малишанима који су се суочила са одвајањем од

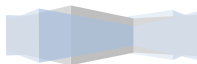
ближњих, разводом родитеља или су одгајани у хранитељској породици, најмлађима који су претрпели насиље, као и с тинејџерима који тешко подносе проблеме усамљености.

Психотерапеут Ј. Њекрасова¹⁰ најпре је применила библиотерапију у логопсихотерапији, тј. у раду на отклањању говорних сметњи у виду муцања. Малим пацијентима, а, такође, и члановима из њиховог ближег окружења, родитељима и сродницима, препоручује се да у оквиру прве, припремне етапе лечења, прочитају за ову прилику нарочито одабрана уметничка дела, да ураде њихову писмену анализу и одговоре на одређена питања. У току рада на задатку, при читању све новијих и новијих дела, указује се индивидуалност сваког учесника у овој необичној дијагностици и психотерапеут ствара такозвани *портрет непоновљивости* пацијента, као и његових сродника. Добијени подаци постају основа друге етапе лечења – сеансе емоционално-стресне психотерапије, где се снагом лековите речи ублажава комплекс симптома муцања и пацијенту се враћа дар пуновредне усмене речи. У току треће етапе, широко је заступљено коришћење метода групне психотерапије. Посредници између психотерапеута, пацијента и његових сродника, постају класици светске литературе Чехов, Тургенев, Андерсен, Шо, Балзак. Уз њихову помоћ, пацијенте обучавају да контролишу своја осећања, своја психичка стања, да решавају личне проблеме.

Враћање старој, доброј традицији породичног читања чини да односи у свакој породици постану занимљивији и драгоценији. Нажалост, ми често откривамо да немамо заједничку тему за међусобне разговоре, да деца не желе да повере своје проблеме родитељима, а да родитељи не могу да са својом децом поделе оно што преживљавају. Заједнички прочитана, срећно одабрана књига, ствара такозвано опште смисаоно поље – омогућава ново виђење актуелног или неког другог проблема и заузимање новог угла из кога се сагледавају традиционални породични разговори и дискусије.

Методику библиотерапије могуће је користити за корекцију код деце и тинејџера у области:

¹⁰ Јулија Борисовна Њекрасова (1931–2004), истакнути логопед и психолог, која је постигла значајне резултате у отклањању проблема муцања.

- Односа ка самом себи, своме Ја (развијање способности за објективно самовредновање, побољшавање адаптивности, развијање самосталности, постизање самоуверености, кориговање система вредности, прихватање одређене улоге);
- Односа ка другима (развијање способности за поимање живљења, критичког и добронамерног опажања врлина и мана других људи, устаљивање навика у области адекватне и равноправне сарадње, способности за разрешавање међуљудских конфликта);
- Адаптације у окружењу (умеће грађења пословних контаката, стицање организаторских навика и способности, задобијање поштовања вршњака и одраслих);
- Односа ка животу у целости (стицање навика избора и изналажење решења, мобилности и самоорганизације у екстремним ситуацијама, јачање воље, развијање оптимизма у односу према реалности).

У почетној етапи библиотерапеутског процеса, стручњак из ове области спроводи психодијагностичко истраживање, у оквиру кога се сагледава личност младог читаоца. При томе, примарна пажња усмерава се на анализу односа детета према самоме себи, на његов доживљај властитог Ја. То није случајно. Док наставник, у току наставног процеса на часовима лектире, обучава ученике да дођу до нове информације и да је анализирају, библиотерапеут превасходно усмерава читалачку активност деце и тинејџера на анализу властитих доживљаја у процесу читања, на појаву узајамности сопственог унутрашњег света са духовним светом књижевних јунака и учи их саморазумевању кроз читање.

Групна библиотерапија организује се у складу са захтевима који се постављају у сваком виду психотерапеутског рада са децом и тинејџерима. Приликом формирања групе, најсврсисходније је постављање следећих узрастних граница: 5–6 година; 7–11 година; 12–15 година и 16–18 година. Величина групе је од 8 до 12 особа, а најпогодније су групе састављене и од дечака и од девојчица, при чему рад траје сат и по. Број састанака у оквиру библиотерапеутског процеса треба да буде од 14 до 42 сеансе, којима обавезно присуствују родитељи. У једну групу се могу укључити и деца и тинејџери са различитим облицима девијантног понашања.

Прва етапа библиотерапеутског рада са децом започиње читањем дела која спадају у круг омиљене литературе одабране узрасне групе. На пример, при раду са предшколцима најпогоднији текст за обраду је бајка, у раду са тинејџерима то су дела из авантуристичке књижевности, док су у процесу рада са ученицима старијих разреда најпогоднији романтични текстови у којима доминира психолошка проблематика. При томе, треба узимати у обзир да деца истих узраста могу имати различит ниво читалачких способности.

У току наредне етапе рада са децом и тинејџерима, веома ефикасан је прелазак на читање психолошке литературе, која објашњава законе функционисања човекове психе, особености психичких процеса и карактеристике личности, могућности и начине самоконтроле. У раду са тинејџерима и ученицима старијих разреда, могуће је у читалачки видокруг уводити критичке, књижевнотеоријске и филозофске текстове, што омогућава опажање, процену и реаговање на окружење.

Као важан елемент библиотерапеутске методике, који веома успешно остварује своју коректорску улогу, јавља се стваралачко изражавање осећања, потреба, жеља, које настају као резултат читања, драматизације текста, стварања илустрације за књигу, дописивање судбине јунака итд. Ове методе развијени су како у практичном књижевном васпитању деце и младих, тако и библиотерапеутском раду. Њиховим коришћењем, стимулишу се и обогаћују осећања младог читаоца, прстиже се превођење усменог у визуелно и аудитивно, што погодује пунијем читалачком самоизражавању.

Како је раније речено, окупљањима присуствују родитељи којима се објашњава методика рада са књигом. Они могу да буду укључени у процес анализе, интерпретације прочитаног и решавање појединих задатака заједно са децом. Они добијају задатке које треба да обаве са малишанима код куће. На овај начин, психотерапеутско деловање продужава се и након организованог рада.

Белешка о аутору:

Јулија Николајевна Дрешер (1953), доктор педагошких наука, објавила је велики број текстова из области библиотекарства, библиотерапије, библиографије и науке о књизи. Директор је Републичког медицинског библиотечко-информационог центра у Казању, а обавља и важне функције у стручним телима

као што су Секција медицинских и болничких библиотека Руске библиотекарске асоцијације, Секција *Медицинска информација* Међународне Кримске конференције, Стални комитет секције из области биолошких наука при ИФЛИ. Члан је редакција бројних стручних гласила.

Напомена преводиоца:

Текст *Методика библиотерапеутског рада са децом* преузет је, уз сагласност аутора, са странице: [gov.cap.ru/home/674/.../doc/3/1%20\(2\).doc](http://gov.cap.ru/home/674/.../doc/3/1%20(2).doc) (преузето 1. 11. 2015)

